

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Представлено аналіз сучасних тенденцій розвитку фінансування вищої освіти в країнах-членах Європейського Союзу, а саме еволюція стратегій фінансування вищої освіти з 2005-2014 роки, зміна обсягу фінансування різних систем за цей період та критерії розподілу державних коштів у вищих навчальних закладах. На основі аналізу досліджень Європейських учених, автором визначені тенденції державного фінансування вищої освіти, як традиційної моделі, яка широко використовується в Європейському Союзі. Відсоток державного фінансування вищої освіти в більшій мірі залежить від рівня економічного розвитку країни. Країни-члени ЄС використовують різні стратегії державного фінансування вищої освіти, але не мають універсального механізму для цього. Спостерігається тенденція розподілу державних коштів у ВНЗ на основі результатів навчання.

Ключові слова: вища освіта; вищі навчальні заклади; державне фінансування; еволюція; Європейський Союз.

Вступ. Після прийняття в Україні нового закону «Про вищу освіту» у липні 2014 р. вищі навчальні заклади отримали автономію, яка «базується на ідеї університетської автономії, що означає більшу самостійність вузів у фінансовій, економічній та організаційній сферах діяльності». Саме питання майбутнього розвитку механізмів фінансування вищої освіти України в умовах Євроінтеграції викликає значний інтерес з боку усіх зацікавлених сторін (постачальників і споживачів освітніх послуг). У цьому контексті важливим є вивчення досвіду Європейського Союзу з цього питання.

Мета статті. Відповідно, метою нашої статті є вивчення та аналіз еволюції розвитку державного фінансування вищої освіти (ВО) в ЄС на основі сучасних тенденцій суспільних та економічних змін. Матеріалом для аналізу слугують автентичні дослідження державного фінансування, проведені Європейською Обсерваторією (EUA Public Funding Observatory), а також дослідження Б. Джонгблойда (Ben Jongbloed), Дж. Салмі (Jamil Salmi), С. Вінсент-Ланкріна (Stéphan Vincent-Lancrin) та ін.

Головні тенденції розвитку державного фінансування вищої освіти в ЄС. Сьогодні ВО в основному фінансується з державного бюджету в багатьох країнах ЄС. Державне фінансування відображає традиційну модель фінансування, яка має на меті підтримку функціонування державної ВО та забезпечення рівної можливості доступу до ВО. Перевагами цієї моделі є активна та диверсифікована участь у ВО у країнах з високим рівнем доходів та з великими фінансовими ресурсами. Недоліки полягають в тому, що вона має негативний результат у плані забезпеченні якості та справедливості, особливо в менш розвинених країнах (Salmi J., 2009, с.307-309).

У контексті сучасних тенденцій, які безпосередньо впливають на додаткові потреби у фінансуванні: зміна демографічної структури, зростання попиту на ВО, особливо в країнах, що розвиваються, перехід до підходу навчання впродовж життя та

зростання вартості ВО, дослідники спостерігають еволюцію стратегій державного фінансування ВО, починаючи з 2005 року, коли країни ЄС мали високий відсоток державного фінансування ВО.

Швейцарія та скандинавські країни в 2005 році витрачали не менше 1,5% ВВП на ВО з державної скарбниці. Цим країнам удалося зберегти хорошу якість вищих навчальних закладів (ВНЗ) і програм завдяки практично повному фінансуванню з державних ресурсів та їх значного обсягу. Однак, абсолютний рівень державних інвестицій був значно нижчим в Ірландії, Франції та Німеччині. Це було викликано погіршенням фінансової інфраструктури та ситуації в цих установах. (Salmi J., 2009, с.307). Незважаючи на всі зусилля, в період між 1995 і 2005 роками через економічну кризу середня частка державного фінансування ВО в країнах ЄС знизилась на 6% (Vincent-Lancrin St., 2009, с.260).

Починаючи з 2008 року, ситуація покращилася для деяких країн ЄС за період 2008-2014 роки, згідно даних зібраних дослідниками номінальних інвестицій у ВО з урахуванням інфляції. (EUA Public Funding Observatory, 2014, с. 8-9).

З Таблиці 1 видно, що збільшення державного фінансування ВО відбувається у Німеччині, Норвегії, Швеції, Австрії, Бельгії (Фландрія) та Польщі. Слід зауважити, що відсоток збільшення фінансування залежить від рівня економічного розвитку країни, та навпаки. Відповідно Греція та Угорщина демонструють найнижчі показники.

Результати показують, що, хоча більшість систем ВО мають постійну траєкторію фінансування з 2008 року, є деякі помітні винятки. Так, у Португалії та Польщі стійке зниження було припинено за останні роки. В Угорщині в 2014 році відзначають перше збільшення фінансування з 2008 року.

Наведена нижче Таблиця 3 класифікує 19 з 28 систем ВО в залежності від ступеня зміни фінансування державними коштами в 2013-2014 роках. (EUA Public Funding Observatory, 2014, с.5).

Таблиця 1.

**Еволюція державного фінансування вищої освіти
за період з 2008-2014 роки**

Країни ЄС	Збільшення фінансування вищої освіти	Зменшення фінансування вищої освіти
Німеччина, Норвегія, Швеція	Між 20% – 40%	
Австрія, Бельгія (Фландрія)	Між 10% – 20%	
Польща	Між 5% – 10%	
Ісландія, Нідерланди, Португалія		До 5%
Хорватія, Словенія		Між 5% – 10%
Іспанія, Чеська Республіка, Сербія, Словацька Республіка		Між 10% – 20%
Ірландія, Італія, Литва, Великобританія		Між 20% – 40%
Греція, Угорщина		Вище 40%

Враховуючи інфляцію, дослідники вказують на помітні зміни в державному фінансуванні систем ВО в ЄС:

- Португалія зазнала найбільшого підвищення фінансування ВО до 20%, вперше з 2010 року за рахунок компенсації зростання витрат на працевлаштування.
- У Польщі державне фінансування збільшилося на 8%, слідом за збільшенням на 5% в 2013 році.
- Греція продовжує урізати фінансування ВО на 11% у 2014 році, після скорочення на 24% в 2013 році. (EUA Public Funding Observatory, 2014, с. 6).

Зміни у фінансуванні ВО вплинули на діяльність ВНЗ по-різному по всій Європі. Скорочення фінансування ВО відбулися в Словенії (більше 10%), Іспанії, Греції та Ірландії. В Ірландії очікують, що поточні скорочення фінансування наукових досліджень матимуть негативний вплив на здатність ВНЗ залучати та утримувати кращих дослідників і вчених.

З іншого боку, органи державної влади Норвегії надали додаткові асигнування на наукові дослідження, спрямовані на підвищення кількості докторантів. Щодо фінансування навчання (*teaching funding*), Сполучене Королівство планує знизити гранти на навчання (*teaching grant*) від частки загального фінансування ВО з 64% в 2011-2012 роках до прогнозованих 17% в 2015-2016 роках з перене-

сенням витрат на навчання студентам. (EUA Public Funding Observatory, 2014, с.7)

З наведеного дослідження видно, що країни ЄС використовують різні стратегії державного фінансування ВО, але не мають універсального механізму для цього. На думку Дж. Салмі (Jamil Salmi), саме відсутність єдиної моделі фінансування ВО, є причиною конфліктів між державами-членами ЄС (Salmi J., 2009, с.313). Проте, Б. Джонгблloyd (Ben Jongbloed) вказує на існування певної формули фінансування ВО, яку використовують більшість країн в Європі для визначення розміру державних грантів на навчання та дослідження. Привабливою властивістю формули в адміністративному плані є простота її застосування, оскільки один набір правил застосовується для всіх ВНЗ. (Jongbloed B., 2010, с.21) В основу такої формули покладені певні критерії фінансування ВО, що наведені в Таблиці 3.

Як видно з Таблиці 3, обсяг державного фінансування ВНЗ залежить як від кількісних (кількості студентів), так і від якісних (кількості зарахованих кредитів, виданих дипломів) показників. Хоча якісні показники переважають.

Про наявність такої тенденції свідчить існуючий механізм фінансування ВО на основі результатів навчання (*performance-based funding*). Б. Джонгблloyd (Ben Jongbloed) зазначає, що у голландській системі фінансування, розподіл коштів у ВНЗ на 50% залежить від кількості присуджених ступенів,

Таблиця 2.

**Еволюція державного фінансування вищої освіти
за 2013-2014 роки**

Еволюція фінансування	Країни ЄС
10% збільшення та вище	Португалія
Збільшення на 5% – 10%	Норвегія, Польща
Збільшення на 1% – 5%	Бельгія (Фландрія), Угорщина, Ісландія, Нідерланди, Швеція
Стабільність (від -1% до +1%)	Австрія, Хорватія, Чеська Республіка, Італія, Словаччина, Словенія
Зменшення на 1% – 5%	Іспанія
Зменшення на 5% – 10%	Ірландія, Литва
Зменшення більше 10%	Греція, Великобританія

Таблиця 3.

Фінансування Європейських систем вищої освіти

Країни ЄС	Підгрунття для державного фінансування
Швеція	Кількість студентів і навчальних кредитів
Данія	Кількість зарахованих кредитів студентам
Бельгія (Фландрія)	Кількість нових учасників та зарахованих кредитів; Кількість виданих дипломів (BA, MA, PhD)
Німеччина	Бюджет за минулий рік; Кількість студентів (нагороджених державою)
Англія	Кількість студентів
Фінляндія	Кількість виданих дипломів
Франція	Вхідні критерії (кількість персоналу, студентів)
Іспанія	Кількість студентів; Студенти-контрактики, відібрані ВНЗ на основі окремих показників
Нідерланди	Кількість нових учасників; Кількість виданих дипломів (BA, MA, PhD)

і саме кількість випускників впливає на розмір фінансування університетів прикладних наук.

Норвезька система фінансування виділяє кошти відповідно до формули, заснованої на поєднанні фіксованого компонента (60%) і компонентів, залежних від результатів в галузі освіти (25% – на основі студентських кредитів і кількості випускників) та дослідження (15% – на основі сукупності таких показників: докторських ступенів, фінансування ЄС, ради фінансування досліджень і кількості публікацій). (Jongbloed B., 2010, с.21)

Однак форми фінансування ВО в країнах ЄС сильно варіюються в залежності від місцевих економічних, соціальних, культурних, політичних умов та наявності стратегічного бачення ролі ВО.

Висновки. Здійснений аналіз, наведених вище досліджень державного фінансування ВО в ЄС, дає змогу зробити такі висновки:

1. Державне фінансування відображає традиційну модель фінансування, яка має на меті

підтримку функціонування державної ВО та забезпечення рівної можливості доступу до ВО.

2. Відсоток державного фінансування ВО в ЄС залежить від рівня економічного розвитку країн. Тому, у заможних країнах спостерігається його збільшення.

3. Країни ЄС використовують різні стратегії державного фінансування ВО, але не мають універсального механізму для цього.

4. Обсяг державного фінансування ВО залежить як від кількісних (кількості студентів), так і від якісних (кількості зарахованих кредитів, виданих дипломів) показників.

5. Спостерігається тенденція розподілу державних коштів у ВНЗ на основі результатів навчання.

Зроблені висновки можуть слугувати гарним прикладом для використання різних підходів до державного фінансування системи вищої освіти в Україні.

Література

1. **Jongbloed B.** Funding Higher Education: A View across Europe. The University of Twente Netherland, 2010. – 35p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.utwente.nl/bms/cheps/publications/Publications%202010/MODERN_Funding_Report.pdf
2. **EUA Public Funding Observatory**, 2014. – 21p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eua.be/Libraries/Governance_Autonomy_Funding/PFO_analysis_2014_final.sflb.ashx
3. **Salmi J.** Scenarios for Financial Sustainability of Tertiary Education. Higher Education to 2030. – Volume 2: Globalisation. – OECD, 2009. – p. 285-323. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfdps.si/Files/Knjiznica/higher%20educational%202030%20OECD.pdf>
4. **Vincent-Lancrin St.** Finance and Provision in Higher Education: A Shift from Public to Private? Higher Education to 2030. – Volume 2: Globalisation. – OECD, 2009. – p. 259-285. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfdps.si/Files/Knjiznica/higher%20educational%202030%20OECD.pdf>

References

1. **Jongbloed, B.** (2010). Funding Higher Education: A View across Europe. The University of Twente Netherland, 2010, 35p. Retrieved from: http://www.utwente.nl/bms/cheps/publications/Publications%202010/MODERN_Funding_Report.pdf (in English).
2. **EUA Public Funding Observatory** (2014). 21p. Retrieved from: http://www.eua.be/Libraries/Governance_Autonomy_Funding/PFO_analysis_2014_final.sflb.ashx (in English).

3. **Salmi, J.** (2009). Scenarios for Financial Sustainability of Tertiary Education. Higher Education to 2030. Volume 2: Globalisation. OECD, p. 285-323. Retrieved from: <http://www.mfdps.si/Files/Knjiznica/higher%20educational%202030%20OECD.pdf> (in English).

4. **Vincent-Lancrin, St.** (2009). Finance and Provision in Higher Education: A Shift from Public to Private? Higher Education to 2030. Volume 2: Globalisation. OECD, p. 259-285. Retrieved from: <http://www.mfdps.si/Files/Knjiznica/higher%20educational%202030%20OECD.pdf> (in English).

Н. В. Мосьпан

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Представлен анализ современных тенденций развития финансирования высшего образования в странах-членах Европейского Союза, а именно эволюция стратегий финансирования высшего образования с 2005-2014 года, изменение объема финансирования различных систем за этот период и критерии распределения государственных средств в высших учебных заведениях. На основе анализа исследований Европейских ученых, автором определены тенденции государственного финансирования высшего образования, как традиционной модели, которая широко используется в Европейском Союзе. Процент государственного финансирования высшего образования в большей степени зависит от уровня экономического развития страны. Страны-члены ЕС используют различные стратегии государственного финансирования высшего образования, но не имеют универсального механизма для этого. Наблюдается тенденция распределения государственных средств в вузы на основе результатов обучения.

Ключевые слова: высшее образование; высшие учебные заведения; государственное финансирование; эволюция; Европейский Союз.

N. Mospan

TRENDS IN PUBLIC FUNDING OF HIGHER EDUCATION IN THE EUROPEAN UNION

The paper presents an analysis of current trends in the financing of higher education in the member states of the European Union, namely the evolution of higher education financing strategies of 2005- 2014 years, changes in funding various systems during this period and criteria for the allocation of public funds in higher education. Public funding reflects the traditional funding model, which aims to support the functioning of public higher education and ensure the equal access to higher education. The advantage of this approach is active and diversified participation in higher education in countries with high income and high financial resources. During the period from 2008 increase in public funding of higher education is in Germany, Norway, Sweden, Austria, Belgium (Flanders) and Poland. Greece and Hungary show the decrease. Changes in higher education financing affected the activities of different universities throughout Europe. In Ireland is expected that the current research funding cuts will have a negative impact on the ability of universities to attract and retain the best researchers and scientists. There is a formula for funding of higher education, which is used by most countries in Europe to determine the amount of state grants for teaching and research. The basis of the following formula imposed certain criteria of higher education. On the basis of studies of European scientists, the author presents the current tendencies of public funding of higher education. The percentage of public funding of higher education is more dependent on the level of economic development. Member States use different strategies of public funding of higher education, but they do not have a universal mechanism for this. Public financing of higher education depends on the quantity (number of students), and on the quality (number of enrolled credits and diplomas) indicators. There is a tendency for distribution of public funds to universities based on learning outcomes.

Keywords: evolution; higher education; higher education institutions; public funding; the European Union.

Рецензенти

Сисоєва С. О. – д. пед. н., проф., чл.-кор. НАПН України,
Чеснокова А. В. – к. філ. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2014